

**TRAJNO SVEĆENIČKO OBRAZOVANJE I SVEĆENIČKA
SLUŽBA PREMA POBUDNICI PAPE IVANA PAVLA II.
"PASTORES DABO VOBIS" ***

Stjepan Čovo
Franjevačka teologija Makarska

UDK 233.5
Visoko stručni rad

Auktor obrađuje različite vidove trajne svećeničke formacije prema apostolskoj pobudnici pape Ivana Pavla II. "Pastores dabo vobis". Ističe potrebu trajne formacije, uspoređuje je s početnom formacijom i naglašava posebnosti u današnjem trenutku Crkve. Na kraju daje neka praktična uputstva i upozorava na poteškoće.

Uvod

Trajno obrazovanje, ili trajna formacija, uvijek se zahtijevala u osobnom životu svećenika.¹ Taj se zahtjev danas naglašava više nego prije radi toga što živimo u svijetu koji se brzo i neočekivano mijenja. Osim potreba na duhovnom i kulturnom planu zadnjih se godina osjetila jaka potreba za teološkim produbljenjem i oblikovanjem savjesti da se kršćanski navještaj tako prikaže da

* Ovo je izlaganje održano u skraćenom obliku u Živogošću 21. lipnja 1995. u sklopu Tečaja permanentnog obrazovanja za mlade svećenike franjevačke Provincije Presvetog Otkupitelja. Iako u naslovu upotrebljavam riječ obrazovanje, u tekstu redovito upotrebljavam formacija, da označim sveukupni proces duhovne, intelektualne i pastoralne dimenzije koja treba pratiti svećenički život.

Ovdje navodim samo literaturu koja se odnosi na trajnu formaciju s pogledom na pobudnicu Pastores dabo vobis: B. TESTA, *La formazione permanente del sacerdote*, u *Vi darò pastori secondo il mio cuore*. Esortazione Apostolica "Pastores dabo vobis", Libreria editrice Vatricana 1992, 277-282; C. POZO, *La formazione teologica del sacerdote*, u *Vi darò pastori...*, 283-288; V. GAMBINO, *Dimensione della formazione presbiterale*. Prospettive dopo il sinodo del '90 e la "Pastores dabo vobis", Editrice ELLE DI CI, Leumann (Torino) 1993, 359-387. Revija *Seminarium* posvetila je dva broja pobudnici *Pastores dabo vobis* br.4/1992. i br 3/1993.

¹ CIC iz 1918. kan. 129 naređuje: "Clerici...studia ne intermittant" a kan. 131: "Saepius in anno...conventus habeantur...de re morali et liturgica". Apostolska konstitucija Sedes Sapientiae iz 1956. u br. 50-52 izgleda usvaja rječnik trajne formacije. Njezina mnoga uputstva u pogledu formacije i doškolovanja vrijede još i danas, istina s nekim korekcijama. Usp. P. BROCARDO, *Formazione permanente del clero e dei religiosi nel magistero recente*, u *La formazione permanente interpella gli istituti religiosi*, (priredio P. BROCARDO), ELLE DI CI (Torino) 1976, 126-129.

bude sposoban odgovoriti zahtjevima našega vremena.² Sustavni pogled na trajnu formaciju svećenika počeo je Drugim vatikanskim saborom.³ To su kasnije naglašavali pape Pavao VI. i Ivan Pavao II, razne Rimske Kongregacije kao i Kodeks kanonskoga prava iz 1983,⁴ a u zadnje vrijeme Biskupska sinoda iz 1985. i pobudnica pape Ivana Pavla II, *Pastores dabo vobis*.⁵ Važnost trajne formacije u redovničko-svećeničkom životu naglasio je i naš Franjevački red u više prigoda i dokumenata.⁶

Dok govorimo o trajnoj svećeničkoj formaciji i svećeničkoj službi, u našem slučaju ne možemo odvajati svećeničku i redovničko-franjevačku formaciju onih redovnika koji su ne samo redovnici nego su i svećenici. Zato ih trebamo gledati kao cjelinu. Ne možemo trajnu formaciju ograničiti samo na vrijeme početne formacije. Kao franjevcima treba nam pred očima biti sv. Franjo koji je smatrao da nikada nije dosegao cilj nego je uvijek želio "služiti Bogu savršenije" (1 Čel 103). Zato je i poticao braću: "Započnimo braćo, služiti Gospodinu, jer do sada jedva da smo malo ili ništa napredovali" (1 Čel 103).

Iako je Sabor otvorio duhovnu i teološku baštinu koju sve više otkrivamo i usvajamo usmjerujući pogled unaprijed, ipak nam u ovom izlaganju najviše stoji pred očima Apostolska pobudnica Ivana Pavla II. *Pastores dabo vobis*⁷ i njezino VI. poglavlje koje počinje riječima sv. Pavla učeniku Timoteju: "Podsjećam te: raspiruj milosni dar Božji koji je u tebi" (2 Tim 1, 6). Ova je pobudnica sačuvala svu važnost koju su naglašavali pripravnici Sinode 1990. (*Lineamenta i Instrumentum laboris*). Sinoda je u tom pogledu bila

² Usp. IVAN XXIII, *Allocuzione dell'11 ottobre* del 1962.

³ Usp. CD 16; PO 19; OT 22.

⁴ Usp. IVAN PAVAO II, *Inter ea*, AAS 62/1970, 123-134. IVAN PAVAO II, *Pismo svećenicima u prigodi Velikoga četvrtka* 1979. Usp. *La formazione permanente interpella gli istituti religiosi*, elle di ci editrice Leumann (Torino) 1976. Dokumenti Crkve od II. vatikanskog sabora na ovamo o trajnoj formaciji prezbitera vidi: V. GAMBINO, *Dimensione della formazione presbiterale: Prospettive dopo il sinodo del '90 e la "Pastores dabo vobis"*, Editrice ELLE DI CI, Leumann (Torino) 1993, 7-14; *Kodeks kanonskog prava*, kan. 279

⁵ IVAN PAVAO II, Apostolska postsinodalna pobudnica kleru i vjernicima o svećeničkoj izgradnji (formaciji) u sadašnjim prilikama *Pastores dabo vobis* od 25. ožujka 1992, Glas koncila, Zagreb (1995). Dalje: PDV.

⁶ Izvanredni kapitul Franjevačkog Reda, Medellín 1971, *La formazione nell'Ordine dei Frati Minori*, Medellín, 1971, br. 42; Plenarno vijeće Reda, Rim 1981, *La formazione francescana: prospettive attuali*: Generalni kapitul Reda, Asiz 1985, uvrstio je u GK smjernice za trajno obrazovanje, GK 135-137; Uredba o franjevačkoj formaciji, Zagreb 1993, 57-70; *La formazione permanente nell'Ordine dei frati minori*, "Instrumentum laboris", za satanak moderatora trajne franjevačke formacije, Asiz, 9.-30. listopada 1993. General Reda Fra Hermann Schalück u pismu od 8. svibnja 1995. najavio je da će brzo predočiti Redu dokument o trajnoj formaciji. *Vjesnik Provincije XLIV/1995*, 4, 145: "Želim time navijestiti da ću brzo predočiti Redu dokument koji ću potvrditi, čija mi je redakcija preporučena na sastanku moderatora trajne formacije 1993. On će moći pružiti za iduće godine motive i konkretne smjerove na putu trajne formacije". To što je u svibnju obećao, ispunio je pismom od 2. 08. 1995, na svetkovinu Gospe od Anđela kad je cijelom Redu uputio dokument: *La formazione permanente nell'Ordine dei frati minori*. Roma, Segreteria generale OFM per la Formazione e gli Studi 1995.

⁷ Vidi bilj. 4.

odvažna, nova i poticajna u konkretnom zahtjevu obnove, produbila je teološko značenje trajne formacije i stavila ga u integralni i bitni formativni proces koji nije odvojen od drugih vidova formacije pa ni početne formacije, nego je trajnoj formaciji htjela dati teološki smisao sa željom da svećenik najprije osmisli svoj život a potom da bolje odgovori zahtjevima Crkve, kulture i vremena u kojem živi.

Početna i trajna formacija

Apostolskom pobudnicom PDV promijenio se pojam formacije i pogled na nju jer je trajna formacija postavljena na prvo mjesto kao vrhunac s kojega se potiče i usklađuje sav formativni proces svećenika. To znači da na formaciju treba gledati kao cjelinu počimajući od trajne formacije a ne od početne formacije. To potvrđuje i pobudnica: "*U ovoj se pobudnici zasebno razmatra 'početna' izgradnja /formacija/ i 'trajna' izgradnja /formacija/, nipošto ne zaboravljajući duboku vezu koja ih ujedinjuje i koja od dva mora stvoriti jedan jedini usklađeni tijek kršćanskoga i svećeničkog života*" (PDV 42). U tom smislu VI. poglavlje pobudnice moramo shvatiti kao integralni dio dokumenta, jer ideje prethodnih poglavlja prožimaju ovo poglavlje i pomažu da se produbi teološko značenje cijelog formativnog procesa.

Taj vid ima veliko značenje. Ako tako stvar postavimo, onda trajnu formaciju treba staviti na prvo mjesto kao puninu života u kojem je ostvarena pastoralna ljubav zrelih i angažiranih svećenika da svjedoče evanđeoski radikalizam u novim kulturnim prilikama i prostorima današnjega društva. To s jedne strane znači da pastoral treba prožimati cjelokupni svećenički rad i da on treba doseći svoj puni razvoj. Ipak nije lako postaviti trajnu formaciju na prvo mjesto jer ona zahtijeva premišljanja o početnoj formaciji u kojoj se sigurno trebaju naglašavati pogledi koji proizlaze iz trajne formacije.

Ozbiljan pastoralni rad i organizirana evangelizacija mogu dati dobre poticaje početnoj formaciji sve u cilju istinskog života koji se temelji na pristajanju uz riječ Božju u svakidašnjem životu. Ima i drugih poticaja i izazova koji potiču svećeničku trajnu formaciju kao npr: sekularizacija, proces oslobođenja, inkulturacija, nova evangelizacija. I o njima treba voditi računa. Svi ti poticaji zahtijevaju od svećenika da bude: "Uvijek spreman na odgovor svakom tko od njega zatraži razlog nade koja je u njemu" (usp. 1 Pt 3, 15).

Za teološke elementne trajne formacije posebno se naglašava svećenikova trajna pastoralna služba "koja, ukorijenjena u naravi, potpuno zahvaća njegovo postojanje, te je i sama trajna" (PDV 70). Bog nastavlja pozivati i slati, otkriva svoj spasenjski plan u povijesnom razvoju života svećenika i u zbivanjima Crkve i društva. Upravo tu izbija u prvi plan značenje trajne formacije: "ona je nužna na planu raspoznavanja i nasljedovanja toga neprekidnoga Božjeg poziva ili volje Božje" (PDV 70); ona je "vjernost' svećeničkoj službi te kao 'proces trajnog obraćenja" (Isto), čini svećenika da bude uvijek u "formi" odgovoriti životom i radom onim zahtjevima koje mu postavlja njegovo svećeništvo. Mi možemo reći

da se ti isti principi odnose, *mutatis mutandis*, na redovnički život i redovničku formaciju.

To je upravo novost. Cijeli se svećenički život sastoji u tome da u sebi raspiruje milosni dar Božji (usp. 2 Tim 1, 6). To znači da je trajna formacija nužni i naravni nastavak životnog puta od ređenja do smrti u neprekidnom odgovoru na milost Duha i na poziv Božji. Tim pozivom i odgovorom svećenik se suobličuje Kristu Glavi i Pastiru Crkve. Svećenik cijelog života "prihvaća...oživljuje svoj dar, ili bolje, onaj koji oslobađa sveukupno izvanredno bogatstvo koje je u njemu skriveno" (PDV 70).

Svećenička formacija nije, ne može se i ne smije svesti samo na vrijeme redovnog teološkog studija. Iako je ona u tom svom razvoju važna i nezamjenjiva, ona se ipak proteže kroz cijeli svećenikov život. Trajna je dimenzija vjernosti ministeriju ili trajnom obraćanju. Zato na početnu formaciju treba gledati u funkciji trajne formacije, pače početnu formaciju treba gledati iz vida trajne formacije kako bi početna formacija bila usmjerena prema zrelosti i primljenu daru "svoje svećeničke naravi" (PDV 73).

Potreba trajne formacije

Biskupska sinoda iz 1985. i pobudnica PDV označili su put trajne svećeničke formacije koja se sastoji u stvarnom prihvaćanju Sabora i njegovog duha. Ona označuje put kojim se trebaju usmjeriti svećenici pred današnjim promjenama u Crkvi, trajno se pitajući kakav danas treba biti svećenik u novim vremenima, ucijepljen u današnju kulturu i u novu obnovljenu ekleziologiju. Možda se još i više treba zapitati koji oblik ili lik Crkve traži današnji svijet u kojem svećenik živi da bi se prema tom modelu mogao i formirati.

Mnoge krize zahvaćaju današnje društvo a svakako je najveća kriza vjere. Zato je veoma važno pitanje da se Crkva, a i pojedini svećenik, zapita kako će evangelizirati društvo u kojem vidimo mnoge negativne pojave i u kojem se prenaplašava subjektivizam, relativizam i pluralizam a Crkva se proglašava zastarjelom. Dok to promatramo, na drugoj se strani pojavljuju novi pokreti i poticaji koji teže za zajedništvom u kojem se grade novi odnosi i učvršćuje Crkva u svom poslanju koje je primila od Gospodina. To nam ulijeva nadu i pouzdanje.

Zadnjih 35 godina, otprilike, Crkva je prevalila poseban put u svom odnosu prema sebi i prema svijetu jer se u tim godinama ostvario Drugi vatikanski sabor i posaborska obnova koja je novim svjetlom osvijetlila lice Crkve i pokazala ga svijetu.

Koji oblik ili lik svećenika treba toj današnjoj Crkvi? Jedno je jasno: na prvom se mjestu traži da svećenik bude čovjek Božji, čovjek Božje riječi u čijem svjetlu otkriva, shvaća, ljubi i slijedi vlastiti poziv (usp. PDV 47). On je navjestitelj Božji, propovjednik koji pripravlja put Gospodinu poput sv. Ivana Krstitelja (usp. Mt 3, 3). Izvan tog shvaćanja svećenikov život kao pastira ne može se protumačiti. Osim toga svećenik je čovjek koga potiče i privlači Duh

Sveti (usp. PDV 21-23), čovjek koji ima jake antene, da se tako izrazimo, da shvati čistom istinom Duha Svetoga koji djeluje u povijesti i živi u Crkvi kao svome hramu. Svećenik je, na koncu, osoba unutarne religiozne dimenzije koju opisuje sv. Augustin a otvoren je transcendenciji i apsolutnom, jer ima srce koje je nemirno dok se ne smiri u Gospodinu (usp. PDV 45-50).⁸

Drugi je vatikanski sabor trajnu formaciju stavio na srce biskupina kad im je preporučio da paze na duhovni, intelektualni i materijalni položaj svećenika kako bi mogli vjerno vršiti svoju službu⁹ i biti djelotvorniji u apostolatu na liniji Crkve.¹⁰ Kongregacija za kler objavila je dokumentat *Inter ea*¹¹ u kojem se predlažu detaljna uputstva i sredstva o trajnoj formaciji klera. *Zakonik kanonskoga prava* (CIC, kan 279) kaže: "Neka svećenici...pohađaju pastoralna predavanja...poslije svećeničkog ređenja" (kan 279 § 2). I preporučuje im da "prisustvuju i drugim predavanjima, bogoslovnim sastancima ili konferencijama, u kojima im se pruža prigoda da steknu potpunije znanje svetih znanosti i pastoralnih metoda" (Isto). Kasnije je Kongregacija za katolički odgoj izdala dokumentat *Ratio fundamentalis*¹² u kojem se naglašava da je "formacija po svojoj naravi takva da se mora nastavljati i sve više usavršavati tijekom cijeloga života, a naročito tokom prvih godina nakon svetog ređenja" (Rat. fund. 100).

Spomenimo da su i dva predsinodalna dokumenta 1990. *Lineamenta* (br. 32-36) i *Instrumentum laboris* (br. 53-61) dosta opširno raspravljali o trajnoj formaciji, dok je apostolska pobudnica *Pastores dabo vobis* posvetila 11 brojeva (br. 70-81) ili cijelo VI. poglavlje problematici trajne formacije svećenika.¹³

Već smo spomenuli da je i Franjevački Red u tom pogledu izdao vrijedne i zapažene dokumente koji se dobro uklapaju u opće smjernice Crkve s posebnim naglaskom na specifičnosti franjevačke trajne formacije običnih redovnika i redovnika-svećenika.¹⁴

PDV nam donosi posebne i značajne oznake trajne formacije. Tu se ne radi, kao što se često za vrijeme Sabora ili neposredno poslije njega govorilo, o onome što je nazvano *aggiornamento* - podanašnjenje niti studij ili neki

⁸ SV. AUGUSTIN, *Ispovijesti*, I, 1.

⁹ Usp. CD 16; OT 22; PO 19.

¹⁰ Usp. J. SARAIVA MARTINS, *La formation permanente des prêtres dans les circonstances actuelles*, u *Seminarium* 30/1990, 1-2, 286-301.

¹¹ SV. KONGREGACIJA ZA KLER, *Inter ea*, od 4. studenoga 1969, u AAS 62/1970, 123-134.

¹² SV. KONGREGACIJA ZA KATOLIČKI ODGOJ, Temeljne odredbe o svećeničkom odgoju i obrazovanju, *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, 19. ožujka 1985, KS, Dok. 79, Zagreb, 1986.

¹³ VLADIMIR MERČEP, *Svećenik danas. Pastores dabo vobis*. Esortazione apostolica post-sinodale di Sua Santità Giovanni Paolo II all'episcopato, al clero e ai fedeli circa la formazione dei sacerdoti nelle circostanze attuali, Libreria editrice Vaticana 1992, 181 str., u *CuS* XXVIII/1993, 2, 241-245

¹⁴ S. ČOVO, *Sastanak moderatora trajne franjevačke formacije*, Asiz, 9.-30. listopada 1993, I. dio, u *Vjesnik Provincije* XLII/1993, 6, 241-247; II. dio u *Vjesnik Provincije* XLIII/1994, 1, 33-39, ISTI, *Trajna franjevačka formacija. Smjernice za Kapitul, svibanj 1994*, u *Vjesnik Provincije* XLIII/1994, 3, 148-151.

nepovezani ritam koji ne čini jednu cjelinu. Tu se govori o trajnom procesu, "životnom putu" (PDV 42), hodu bez prekida, koji se produžuje kroz cijeli život "tako da onaj koga je Bog pozvao u svećeništvo može, po sakramentu reda, postati živa slika Isusa Krista Glave i Pastira Crkve" (PDV 42). Sa završenim teološkim studijem ne završava se formativni proces jednoga svećenika nego se on mora nastaviti trajno, progresivno. Nekada nam se moglo činiti da postoji samo jedan zahtjev: podanašljenje i u tom govoru čišćenje cijele prošlosti, iskustava kao da u prošlosti nije bilo ničega što bi trebalo sačuvati za nas i za buduća pokoljenja.

Danas naprotiv govorimo o trajnoj formaciji. Što se time želi kazati? Želimo naglasiti da sve bogatstvo našega svećeništva, ona bogatstva koja su nam podijeljena svećeničkim ređenjem kao i ono što smo stjecali dugim godinama studija i formacije ne samo da očuvamo nego da to oživimo. To ne smijemo pohraniti u arhiv i čuvati kao zakopano blago te se tim samo katkad služiti, nego to moraju ostati živi dinamizmi na koje se naš život trajno poziva.

Franjevački je Red u GK i ostalim dokumentima ponovio te zasade.¹⁵ Pavlova opomena Timoteju: "Podsjećam te: raspiruj milosni dar Božji koji je u tebi" (2 Tim 1, 6) može se "primijeniti na trajnu izgradnju na koju su pozvani svećenici" (PDV 70). Zato je važno prihvatiti i pomno gajiti mnogostruke Božje darove (usp. Lk 19, 11-27). Ti darovi koje smo primili trebaju donijeti plod, i kad dođe određeni čas, trebamo ih pouzdano predati Bogu, jer su urodili plodom. Kard. Martini kaže da se izazov trajne formacije sastoji u ovome: "Nastaviti rasti s Crkvom, poticajem Duha Svetoga koji potiče Crkvu i daje da napreduje svakoga dana prema novim horizontima".¹⁶

Pobudnica jasno ističe da svećenikova trajna formacija ima svoju snagu u ređenju i suobličenju Kristu Glavi i Pastiru Crkve koji ga šalje. U tom smislu svaka svećenikova aktivnost treba biti prigoda za oživljavanje darova Duha Svetoga koje je svećenik primio ređenjem. Posebno je potrebno svjedočiti istinu vjere vlastitim životom, "živjeti svoju osobnost i službu u Crkvi i za Crkvu ... uvijek življe posvješćivati Božji dar trajno mu obnavljajući spomen" (PDV 73). Zato se svećeniku nalaže da tu istinu "treba čuvati zahvalnom i radosnom ljubavlju. Treba obnavljati svoju vjeru kad god izvršuje svećeničku službu. Treba se doživjeti službenikom Isusa Krista, sakramenta Božje ljubavi prema čovjeku, svaki put kad je posrednik i živo sredstvo podjeljivanja Božje milosti ljudima" (PDV 73).

¹⁵ "Trajna formacija jest hod koji se proteže kroz cijeli život, kako osobni tako i zajednički, u otkrivanju siromašnog, poniznog i rеспetog Krista - u samima sebi, u braći, u služenju te u vlastitoj kulturi i cjelokupnoj suvremenoj stvarnosti. To je, dakle, proces obraćenja i duhovnoga, profesionalnog i ministrijalnog osobnog rasta tako da manji brat, prema opomeni svetoga Franje, bude uvijek spreman iznova započet činiti dobro (usp. GK 135)" (*Uredba o franjevačkoj formaciji*, Zagreb 1993, 57. Odsada Uredba o FF).

¹⁶ C.M. MARTINI, *Il tesoro dello scriba. La formazione permanente del presbitero*, Milano, Centro Ambrosiano 1992, 10.

Teološki i ljudski razlozi trajne formacije

Već smo rekli, a to trebamo i sada naglasiti, da je trajna formacija "životni put", trajni proces. Ona se ne odnosi na pojedine životne čine ili životne etape nego treba "uvijek posvješćivati Božji dar trajno mu obnavljajući spomen" (PDV 73).

Sinodalni oci navode teološke i ljudske razloge nužnosti trajne formacije. Na prvom je mjestu stavljena vjernost svećeničkoj službi (*Propositio* 31; PDV 70). Pobudnica navodi riječi sv. Pavla: "Podsjećam te: raspiruj milosni dar Božji koji je u tebi" (2 Tim 1, 6). Taj se poticaj lijepo i opravdano može primijeniti na trajnu formaciju. Taj dar treba uvijek oživljavati, potpirivati da bude oganj koji žari i jača. On se ne smije sakriti ili biti neplodan nego treba donositi obilne plodove (usp. Mt 25, 24-25). Pobudnica dalje govori i o ljubavi prema narodu Božjem u navješćaju evanđelja, slavlju sakramenata, pastoralnoj ljubavi, zalaganju u novoj evangelizaciji.

Na ljudskoj razini ne postoji nijedno zvanje niti poziv koji ne zahtijeva trajno usavršavanje. Svaki je život trajno putovanje prema zrelosti i traži "neprekidno posuvremenjenje...zahtjev za držanjem koraka 's hodom povijesti'" (PDV 70). Ipak duša trajne svećeničke izgradnje jest pastoralna ljubav. "Ta pastoralna ljubav nuka svećenika da sve više upoznaje očekivanja, potrebe, poteškoće, osjetljivost onih kojima je upućena njegova služba" (PDV 70).

S druge pak strane dolaze sociološki razlozi tj. "brze promjene socijalnih i kulturnih prilika" (ILFS 55) koje zahtijevaju svećeničko trajno napredovanje i usavršavanje. Radi tih promjena potrebna je trajna formacija onomu tko želi zauzimati svoje mjesto u ovom društvu i igrati ulogu koja na nj spada. Tim se procesom bolje uočavaju nastale prilike i njihovi izvori, shvaćaju faktori i snage koje ju ostvaruju, prilagođavajući se novim uvjetima i, konačno, stječu se spoznaje i potrebni postupci da se netko suoči sa izazovima sredine u kojoj živi i radi. U tom kontekstu, ako netko ne prihvaća trajnu formaciju, znači da se unaprijed izložio opasnosti da bude nadiđen i da ne bude sposoban vršiti službu koja mu pripada na korist Crkve i društva u kojem živi.

Na temelju gornjih izlaganja i razloga Franjevački je Red sažeto iznio cilj trajne franjevačke formacije za svoje članove: "*Osnovni cilj trajne franjevačke formacije jest: animirati, hraniti i podržavati - kako u pojednicu tako i u zajednici - vjernost prema vlastitom pozivu u svim dimenzijama ljudskog, kršćanskog i franjevačkog života, u duhu Reda i njegova poslanja za izgrađivanje Kraljevstva Božjeg u vremenima i prilikama koje su u stalnom mijenjanju*".¹⁷

¹⁷ Uredba o FF, 59.

Značenje trajne formacije

Ako gledamo svećenikove dužnosti, vidimo da su one višeslojne i mnogostruke. On Crkvi i svijetu treba biti: svjedok otajstva, pastir na službi jedinstva Crkve u zajedništvu vjere i ljubavi, na službu poslanja Crkve za evangelizaciju. Iz toga nam je jasno da se za takvu višeslojnu ulogu treba pripremiti. Treba shvatiti "duboko značenje" (PDV 73) trajne formacije, da se u svim životnim etapama odgovori tako uzvišenom zahtjevu.

Radi se dakle o odgoju za otajstvo, zajedništvo i poslanje (usp. PDV 73). "U okviru Crkve kao 'otajstva', svećenik trajnom izgradnjom biva pozivan u vjeri čuvati i razvijati svijet o cjelovitoj i zadivljujućoj istini svoje svećeničke naravi: on je Kristov službenik i upravitelj otajstava Božjih" (Isto). U tom se smislu može reći da trajna formacija želi omogućiti "da svećenik bude i sve više postaje vjernik: da Kristovim očima sebe prepoznaje u vlastitoj istini" (Isto). Kad je svećeniku postavljen tako uzvišen cilj, on treba dozrijevati u svojoj službi (PDV 74), razvijati "svijest o svojem sudjelovanju u spasenjskom poslanju Crkve" (PDV 75). Biti svećenik znači biti poslan izvršiti to eklezijalno poslanje, zalažući se na oživljavanju Kristove pastoralne ljubavi za Crkvu. U tom se pogledu posebno naglašava kako "jedino trajna izgradnja pomaže svećeniku budnom ljubavlju sačuvati 'otajstvo' što ga u sebi nosi na dobrobit Crkve i čovječanstva" (PDV 72).

Način rasta

Trajna formacija je "nastavljanje onog procesa izgrađivanja svećeničke osobnosti koje je, s jednim odgojnim putem u vidu ređenja, započelo i razvijalo se u sjemeništu ili redovničkoj kući" (PDV 71). Zato je potrebno upozoriti na tu povezanost i poštivanje "između formacije prije ređenja i one poslije" (PDV 71). To ni u kom slučaju ne znači da je trajna formacija ponavljanje početne, jer se ona "razvija novim sadržajima i nadasve razmjerno novim metodama te kao jedna jedinstvena zbilja koja u svom razvoju...zahtijeva prilagodbe, posuvremenjenje i izmjene, no ipak bez lomova ili prekidanja" (PDV 71).

U procesu trajne formacije naglašene su mnoge komponente. Ovdje ćemo ih pobrojiti i na njih se osvrnuti:

a) *Ludska dimenzija* svećenikove osobe - Pobudnica naglašava "ljudsku osjetljivost koja će mu omogućiti razumjeti potrebe i prihvatiti zahtjeve, naslutiti neizrečena pitanja, podijeliti nade i iščekivanja, radosti i tegobe zajedničkog života" (PDV 72). U tom je smislu svećeniku potrebno da stekne sva potrebna znanja i iskustva kako bi evanđeoski odgovorio na izazove koji dolaze iz novih oblika kulture i čovječanstva. U tom slučaju dolazi do izražaja milost samog sakramenta sv. reda kojim "svećenik prima osobitu milosnu pomoć Isusa Krista" (PDV 72).

Zato je potrebno da svećenik neprestano sazrijeva u svim ljudskim odlikama da bi mogao "biti supatnik u našim slabostima" (Heb 4, 15), ali s tom razlikom što će pokazivati put kako i na koji način treba pobjeđivati zlo i grijeh.

b) *Duhovna dimenzija* trajne formacije koja se sastoji u produbljenju iskustva zajedništva života i ljubavi s Isusom Dobrim Pastirom s kojim će dijeliti "sve više i odlučnije njegove stavove i osjećaje" (PDV 72). Papa navodi primjer sv. Karla Boromejskog koji opominje svećenike svoga vremena da, brinući se za duše, ne zaborave na svoju duhovnu izgradnju.¹⁸ Da bi to postigao, svećeniku se posebno stavlja na srce molitva, i to prvenstveno molitva Časoslova, te istinski osobni susret s Kristom (usp. PDV 72). To drugim riječima znači da svećenik treba voditi računa o molitvi ili kontemplativnoj dimenziji svoga života.¹⁹

To je "teologija na koljenima" (Hans Urs v. Balthasar) koja pomaže "teologiji sjedenja" i istraživanja kao što naglašava sv. Bonaventura da ne bi netko "mislio da je dostatno čitanje bez unutarnjeg pomazanja, umovanje bez pobožnosti, istraživanje bez divljenja, pažljivo motrenje bez radosti, radinost bez poštovanja, znanje bez ljubavi, darovitost bez poniznosti, studij bez Božje milosti, prodornost uma bez božanski nadahnute mudrosti".²⁰

c) *Intelektualna formacija* - "zahtijeva neprestano produbljivanje tijekom cijeloga svećeničkog života, na poseban način studijem i ozbiljno zauzetim kulturnim usavršavanjem" (PDV 72). Svrha je toga stalnoga intelektualnog produbljivanja da svećenik otkrije ljudima Božje lice u Isusu Kristu, a s njime i pravo lice čovjeka (usp. GS 22) na što je i pozvan. Da bi vjerno ispunio to svoje poslanje, potrebna mu je sposobnost razlikovanja istinske vrijednosti ljudskih mišljenja i onda kada su ta mišljenja poznata, uvažena ili proširena. Ipak ih nikada ne smije pretpostaviti Božjoj poruci i objavi. Zato mu je potrebno trajno teološko-intelektualno usavršavanje da sva ta mišljenja zna pravo vrednovati i kritički ocijeniti da uspješno naviješta evanđeosku poruku u duhu Crkve bez pometnje i dvosmislenosti, da bude sposoban odbaciti "što je protivno zdravoj nauci" (1 Tim 1,10). To će mu usavršavanje biti potrebno za rast osobnoga duhovnog života.²¹

To zahtijeva od svećenika ustrajni intelektualni rad kao i svijest da mu je teološki studij potreban radi zahtjeva nove evangelizacije u izgradnji novoga društva. U prvom redu svećenik treba znati vrednovati vječne vrijednosti i njih prenositi drugima znanjem, vedrinom a posebno ljubavlju, kako bi istinu upoznali i drugi. Osim toga njegov je zadatak da se spremi kako će pobijati

¹⁸ Usp. SV. KARLO BOROMEJSKI; *Acta Milanske Crkve*, Milano 1559, 1178, PDV bilj. 216

¹⁹ Usp. J. E. BIFET, *La vita spirituale del sacerdote e la sequela evangelica, Vi darò pastori secondo il mio cuore*. Esortazione apostolica "Pastores dabo vobis" di Giovanni Paolo II, Testo e commenti, Libreria editrice Vaticana 1992, 264-171.

²⁰ SV. BONAVENTURA, *Put duha k Bogu*, preveo MARIJE ŠIKIĆ, KS, Zagreb 1974, uvod br. 4 ; usp. PDV 53.

²¹ Usp. C. POZO, *Nav. čl. 283-288*.

iskrivljene vrijednosti današnjega društva o čemu se često govori. U tom će mu biti siguran putokaz Predaja i Učiteljstvo Crkve.

d) Trajna formacija ima i *pastoralnu dimenziju*. "Ista pastoralna ljubav nuka i potiče svećenika sve bolje upoznati stvarne prilike u kojima su oni kojima je poslan; razlučivati poticaje Duha u onim povijesnim okolnostima u kojima se nalazi te tražiti najprikladnije načine i što korisnije oblike za današnje obavljanje svoje službe" (PDV 72). Ona mu pomaže da se daje narodu Božjem i cijelom čovječanstvu u svjetlu pashalnog Kristova otajstva. "Put prema zrelosti ne traži samo da svećenik nastavi produbljavati razne dimenzije svoje izobrazbe nego također i da ih znade uvijek skladnije međusobno upotpunjavati, postižući postupno njihovo unutarnje međusobno jedinstvo: a to će omogućiti pastoralna ljubav. Ona, doista, ne samo da usklađuje i sjedinjuje razne vidove, nego ih specificira kao vidove izobrazbe svećenika ... žive slike i službenika Isusa, dobrog Pastira" (PDV 72). Najveći izraz pastoralne ljubavi jednog svećenika jest njegova ljubav prema čovjeku koja se izražava u daru samoga sebe drugima žrtvom, patnjom i vlastitom smrću.²² Trajna formacija tako pomaže svećeniku da se ne prepusti čistom "aktivizmu", da u svim životnim razdobljima i na svim razinama brižno čuva povjerenje mu otajstvo na opće dobro svih. Zato možemo reći da je trajna formacija milost koju Bog daje svojoj Crkvi da pomogne prezbiteru da "odano sluša, kao svetinju čuva i vjerno izlaže te iz ovog jednog poklada vjere crpi sve ono što kao Bogom objavljeno predlaže na vjerovanje" (DV 10).

Komu je upravljena trajna formacija?

Trajna je formacija najprije bratski upravljena osobno svim svećenicima (PDV 74) a posebno mladima (PDV 76-77). Svaki se svećenik treba osobno zalagati za svoj poziv u svim odsjecima života, inače "ako sâm pojedinac nije osobno uvjeren u njezinu nužnost i nije spreman iskoristiti njezine prigode, vrijeme i oblike" (PDV 79), ona će ostati samo želja i mrtvo slovo na papiru. Tu osobnu dužnost trajne formacije naglašavaju i smjernice Franjevačkog Reda.²³

Pobudnica je oslikala pojedine kategorije svećenika i donijela razloge radi čega je svakoj toj kategoriji svećenika potrebna trajna formacija:

1. Trajna je formacija potrebna *mladim svećenicima*. Ona "treba uključiti učestale i sustavne susrete koji će, nastavljajući ozbiljnošću i temeljitošću sjemenišne formacije, postupno voditi mlade svećenike u shvaćanje i oplemenjivanje osobitih blagodati Božjega 'dara' - svećeništva" (PDV 76). Poslije toga odmah se postavlja pitanje kako će to postići? Odgovor smo već dijelom prethodno čuli, a on se sastoji u susretima, razmjenom mišljenja,

²² Usp. W. KASPER, *Il futuro dalla forza del Concilio. Sinodo straordinario dei vescovi 1985*, Brescia, Queriniana 1986, 98-99.

²³ "Manji brat je, na poticaj Duha Svetoga, glavni protagonist svoje formacije, odgovoran da prihvati i pounutrašnji sve vrednote franjevačkog života, sposoban za osobnu samostalnost i inicijativu (usp. GK 129, § 1-2)" (*Uredba o FF*, 40).

duhovnim i pastoralnim vodstvom, odmorom, molitvom, povjerenjem odgovornih dužnosti, itd. Trajna formacija navodi svećenika da dublje proživljava otajstvo Božjeg dara svećeništva i dublje razvija vlastite darove na korist braće, iako se može razumjeti izvjesna "zasićenost" od pohađanja predavanja i polaganja ispita svećenika koji je tek izišao iz teologije, ipak je opasna misao da se svećenička izobrazba dovršava završetkom boravka u odgojnom zavodu (usp. PDV 76).²⁴

2. *Svećenicima srednje dobi* potrebna je trajna formacija radi više razloga. Posebno je naglašena opasnost pretjeranog aktivizma ili stanovite rutine u vršenju službe, umišljenosti u vlastiti rad i iskustvo te unutarjni umor. Pobudnica naglašava kako je "svećenik u napasti da si umisli kako njegovo osobno, već provjereno iskustvo nije potrebno sučeljavati s nečim ili s nekim" (PDV 77). Ima slučajeva u kojima svećenik srednje dobi trpi od opasnog psihičkog unutarnjeg zamora, razočaranja ili kako se danas često kaže od frustracije pred poteškoćama ili neuspjesima. Lijek da bi izliječio ili preduseo te opasnosti jest upravo trajna formacija i neprestana uravnotežena provjera samoga sebe, da bi mogao sačuvati duh spreman na suočenje s novim izazovima i zahtjevima u svom svećeničkom poslanju.

3. Trajna formacija je isto tako potrebna *svećenicima starije dobi*. Oni su danas u mnogim sredinama najbrojniji dio prezbiterija. Tim svećenicima "treba pokazati zahvalnost za njihovo vjerno služenje što su ga poklonili Kristu i Crkvi, te istinsko razumijevanje za njihovo stanje" (PDV 77). Za njih trajna formacija neće zahtijevati toliko obaveze na planu studija i kulturnog posuvremenjivanja koliko će time potvrditi svoju pastirsku ulogu i mjesto u prezbiteriju, "da postanu vrsni odgojitelji ostalih svećenika" (PDV 77). U tom se smislu posebno spominje njihova spremnost u propovijedanju, molitvi, ispovijedanju kao i u drugim oblicima služba i aktivnosti koje mogu još obavljati.

4. Na kraju se spominje kako trajna formacija može pomoći i "onim svećenicima koji su poradi napora ili bolesti *u stanju fizičke slabosti ili su umorni duhom*, potičući ih da vedro i snažno nastave svoje služenje Crkvi" (PDV 77). To znači da se trajna formacija proteže i na bolesne i iscrpljene svećenike ili svećenike u krizi, koji su povrijeđeni premještajem ili su se osamili, izolirali i od drugih otuđili. Ona će im pomoći da sačuvaju živo uvjerenje da izgrađuju Crkvu Božju svojim križem i patnjom "snagom povezanosti s Kristom Patnikom i s tolikom braćom i sestrama koji su u Crkvi sudionici u Gospodinovoj Muci" (PDV 77). Sama priprava na smrt jest posljednji odgovor na poziv, vrhunac posvete i ulazak na Kristovu Pashu. Zato je potrebno da prinos vlastitoga života prikažemo Tvorcu životu s ljubavlju, a za to se treba spremati.

²⁴ Usp. F. BROVELLI, *L'accompagnamento di giovani preti. Un'esperienza*, u *Seminarium* 33/1993, 387-397. U tom se članku iznose iskustva rada s mladim svećenicima Milanske nadbiskupije kroz prvih 5 godina njihova svećeništva.

Da bi se to ostvarilo pobudnica nabraja sredstva za promicanje trajne formacije a ta su: zajedništvo života prezbitera i vjernika (PDV 78), različiti oblici zajedničkog života svećenika (PDV 81) kao i svećenička udruženja (PDV 68). Naše franjevačke smjernice naglašavaju da se trajna formacija “odvija u kontekstu svakodnevnoga života manjeg brata - u molitvi i radu, u njegovim unutarnjim i vanjskim odnosima u bratstvu, i u odnosu prema kulturnom, društvenom i političkom svijetu u kojem se kreće.”²⁵

Odgovornost za trajnu formaciju

Ako se pitamo tko je odgovoran za trajnu formaciju svećenika, onda moramo reći, da osim Duha Svetoga, koji je glavni djelatnik, koji oživljuje iznutra formatore i one koje treba formirati, jest cijela partikularna Crkva pod vodstvom mjesnog ordinarija, biskupa. On je odgovoran za poticaje i njegovanje trajne formacije svećenika a s njim tu odgovornost dijeli i cijeli prezbiterij i obitelji. Ne smije se zaboraviti da je sam svećenik nositelj te formacije i on je glavni akter, subjekt ljudske, duhovne, intelektualne i pastoralne zrelosti koju stječe i stavlja na dobrobit cijeloga Božjega naroda. “Doista svaki je svećenik obvezan dužnošću, ukorijenjenoj u sakramentu reda, biti vjeran daru Božjem i snažnom poticaju svakodnevnog obraćenja koji iz samoga dara proizlazi” (PDV 79). Svećenik postaje nositelj svoje formacije u onoj mjeri u kojoj potpuno sudjeluje, da je uvjeren u njezinu nužnost. “Samo onaj tko želi učiti i rasti, taj posjeduje i 'svježinu' duha” (PDV 79).

Kako svećenik živi svoje svećeništvo u zajednici “temeljni doprinos trajnoj izgradnji čini, upravo, *zajedništvo života prezbitera i vjernika*, ali ako je mudro vođeno i upotrijebljeno, te se ne svodi tek na pokoji slučaj ili osamljeni pokušaj, nego se proteže na cjelokupnu svećeničkovu službu i život” (PDV 78).

Zajednica kao faktor trajne formacije ima više obaveza da to svećenik i postigne. Ona treba omogućiti svećeniku vrijeme i prostor za studij i molitvu; voditi računa o specifičnoj službi koja mu je povjerena; surađivati u različitim sektorima misijskog pastoralara; pomagati, posebno u djelima ljubavi; osigurati srdačne i bratske odnose; pomagati svećenicima da budu svijesni da oni nisu “gospodari vjere” nego “suradnici radosti” svih vjernika (usp. PDV 78).

Biskupova se odgovornost temelji na tomu što skupa sa svećenicima koje je zaredio vodi brigu o narodu Božjem (usp. PDV 79). Biskup u dogovoru sa prezbiterijem programira planove formacije: strukturu, principe ili kriterije, sadržaje, metode i sredstva.²⁶ Više se biskupa mogu ujediniti da pruže veći i

²⁵ Uredba o FF, 58.

²⁶ Usp. Završna poruka Međunarodnog simpozija koji je organizirala Kongregacija za kler o tridesetoj obljetnici proglašenja koncilskog dekreta *Presbyterorum Ordinis*, u L'Osservatore Romano od 29. listopada 1995, 6. IV, 1-9. Tu se posebno naglašava trajna formacija kojoj su potrebni čvrsti filozofski i teološki temelji; studij i postizavanje akademskih titula radi cjelovite naobrazbe; djelatnici trajne izobrazbe trebaju biti najsposobniji svećenici; osnivanje regionalnih zavoda, na nacionalnoj i kontinentalnoj razini; osiguranje najuglednijih predavača za

kvalitetniji oblik trajne formacije, a to isto mogu, pače se preporučuje, redovnicima i redovničkim zajednicama, a u našem slučaju franjevačkim provincijama, da osnuju međuprovincijske kuće trajne formacije.²⁷

Ovdje trebamo spomenuti nositelje odgovornosti trajne formacije u Franjevačkoj provinciji Presvetoga Otkupitelja. Ne zaboravimo spomenuti da je svaki brat najodgovorniji za svoju formaciju. Provincijal je prvi odgovoran za ostvarenje trajne formacije a njemu u tom zadatku pomaže provincijski kapitul na kojem se razgrađuju planovi i određuju braća koja će taj plan povoditi u život.²⁸ Na razini mjesnog bratstva gvardijan je najvažniji djelatnik trajne formacije ukoliko je animator svakidašnjeg života braće.²⁹ Moderator trajne formacije jest neposredni provincijalov suradnik, promicatelj i izvršitelj programa trajne formacije koju je odredio kapitul i definitorij.³⁰

Oblici i sredstva trajne formacije

U okviru opće Crkve može biti mnogo inicijativa koje pomažu i podupiru trajnu formaciju. Ovdje odmah na prvom mjestu spomenimo tvrdnju koju je izrekao kard. Martini za milansku nadbiskupiju a odnosi se na ulogu dekanata u pogledu trajne formacije: "On se (dekanat) može smatrati, s pravom, strategijskim mjestom, te će dakle biti potrebna pomnija pozornost na metode rada koje njemu pripadaju razlikujući ono što se traži od dekanata i ono, naprotiv, što se treba pružiti na široj razini".³¹ On je time htio reći da se na dekanatskoj razini mogu rješavati konkretni zahtjevi i učvrstiti praksa rada na partikularnoj osnovi ne gubeći iz vida zahtjeve koje nameće opća Crkva.

Iako je svako vrijeme "milosno vrijeme" (usp. 2 Kor 6, 2), ipak postoje i "povlaštena" vremena za trajnu formaciju. U ta spadaju susreti biskupa i njegova prezbiterija (usp. PDV 80) gdje se raspravlja o liturgijskim, pastoralnim, teološkim i kulturnim problemima. Uz to imamo razne oblike zajedničkog života

odgovarajuće trajno obrazovanje; osnivanje duhovnih centara; mladim svećenicima potreban je iskusan svećenik koji će ih voditi u njegovim prvim godinama službe itd.

²⁷ GS čl. 69 § 2: "Kad se radi o franjevačkom trajnom obrazovanju, gdje to iziskuju prilike, neka se osnuju međuprovincijske ili međuobedijencijske kuće". "...neka odgajatelji posvete osobitu pažnju vlastitoj trajnoj formaciji, neka se međusobno redovito susreću kao i s odgajateljima u konferenciji provincijskih ministara", *Uredba o FF*, 95.

²⁸ Usp. GGSS 74 § 1; GGSS 70 § 1.

²⁹ "Gvardijan promiče trajnu formaciju mjesnog bratstva i svakoga pojedinog brata uz pomoć mjesnog kapitula, duhovnih obnova, godišnjih duhovnih vježbi, preko razmjene Božje riječi, povremenog preispitivanja života, zatim zajedničkom rekreacijom, bratskim sastancima, studijskim danima, osobnim razgovorom sa svakim bratom i slično 'usp. GK čl. 137 § 2)", *Uredba o FF* 1993, 67.

³⁰ Zadaću provincijskog moderatora trajne formacije ocrta Uredba o FF, 70: "Provincijski moderator za tajnu formaciju ima dužnost organizirati, usklađivati i obznanjivati programe koji su na raspolaganju u provinciji, biskupijama, državi ili zemlji, zatim poticati braću na sudjelovanje, te organizirati i pokretati druge aktivnosti za trajnu formaciju - u skladu sa specifičnim, profesionalnim i ministerijskim potrebama".

³¹ C. M. MARTINI, *Nav. dj.*, 20-21.

koji se preporučuje i među dijecezanskim svećenicima što je redovito praksa među redovnicima koji im u tom mogu biti za primjer. Taj primjer naglašava i pobudnica. "Svećenici koji pripadaju redovima i redovničkim kongregacijama duhovno su bogatstvo za čitav biskupijski prezbiterij kojemu daju prilog posebnim karizmama i službama u kojima su osposobljeni, dajući svojom nazočnošću poticaj partikularnoj Crkvi kako bi intenzivnije napredovala k otvorenosti sveopće Crkve" (PDV 31).

Posebno su naglašeni "*susreti svećeničke duhovnosti*, kao što su duhovne vježbe, obnove, dani obnove, i tomu slično. Svi su oni prigoda za duhovni i pastoralni rast, za obilniju i smireniju molitvu, za povratak korijenima svećeničkog postojanja kojima se obnavlja svježina vjernosti i pastoralnog zanosa" (PDV 80). To su važni osobni časovi, časovi novoga žara, mudrosti srca i pameti, molitve i svjedočanstva bez čega nema prave evangelizacije.

Iako smo više puta već naglasili da je sam svećenik najodgovorniji za trajnu formaciju u Crkvi, i u tomu ga nitko ne može zamijeniti, to i sada opet ponavljamo. Svećenik dan za danom mora težiti osobnoj svetosti, nastojati da svoj apostolat učini plodnijim te zato na poziv i zahtjev trajne formacije treba odgovoriti slobodno i osobno. Mnogo se toga poduzima u našem permanentnom odgoju. Ipak glavni nositelj toga jest svaki pojedinac koji prihvaća ili ne prihvaća taj proces trajne formacije. Svećenik treba reći samom sebi: ja se moram posvetiti tom duhovnom rastu, moram osjetiti potrebu rasta, proširiti horizonte gledanja, raspaliti težnje, obnoviti nade te se otvoriti nadahnućima Duha Božjega. To je proces vjere, obraćenja i pastoralne ljubavi koja je počela za vrijeme teološkog studija u odgojnom zavodu a nastavlja se tijekom cijelog života pred narodom Božjim.

Stara je mudrost naglašavala : *Non progredi est regredi* - ne napredovati znači nazadovati (sv. Bernardo). Ona vrijedi i danas. Taj napredak jest zadatak koji zahtijeva doktrinarno produbljenje, ispravnost življenja, vrednovanje sakramentalnog života, a posebno obnovljenu vjernost Crkvi čiji smo službenici i koja nam otvara nove poglede i nove prostore rada. Svećenici smo, obdareni smo sakramentalnom milošću. Ta je milost dinamična, živa i opipljiva i njoj dugujemo vjernost koja se upravo oživljuje i potiče trajnom formacijom.

Opasnost je da se zaustavimo ili krenemo unazad, odlutamo u osrednjost. Budnost je veoma važna u našoj trajnoj formaciji. Prisiljeni smo stupati u kontakte s drugima na kulturnom, političkom i vjerskom planu. Od nas se traži znanje, kompetencija koja treba rasti i napredovati prema novim životnim zahtjevima.

"Ispit" savjesti

Poslije ovog izlaganja moramo sebi postaviti neka konkretna pitanja koja se odnose na trajnu formaciju. Drugim riječima moramo ispitati savjest i vidjeti kako u tom pogledu stojimo. Ako smo mi glavni nositelji trajne formacije, moramo se pitati kako je ostvarujemo? Kad sam pročitao zadnju teološku

knjigu? Koliko poduzimam za svoj žar, zanos, predanje da se moje svećeništvo ne uspava? U pogledu studija danas se nalazimo u kompleksnoj situaciji. Treba produbljivati znanje, učvršćivati kreposti, pa se time nameće odgovornost napredovanja u spoznaji vjere, traženja inventivnosti u ljubavi, ali kako? Vjerujem da su dvije dimenzije našeg svećeništva u tom pogledu koje nam idu ususret:

1. *Repetio est mater studiorum*. Ona nas vraća u prošlost, da shvatimo sadašnjost, da se danas sve više posvetimo svojoj službi, službi Crkve i vjernika. Jesam li pozoran na poticaje koje nam upućuje opća i partikularna Crkva a i naš Red i naša provincija za taj rast? Istina je da izlaze mnogi dokumenti, ali tko ih prati, čita? Jesam li npr. pročitao i proučio neke crkvene dokumente kao što su: *Pastores dabo vobis*, *Veritatis splendor*, *Evangelium vitae*? Kod nas je papina pobudnica *Pastores dabo vobis* našla malo odjeka,³² ali je i to "malo" znak da nije potpuno prešućena i nezapažena. *Evangelium vitae* je predstavljen u prijevodu našoj javnosti 8. VI. 1995. u Zagrebu. Jesam li taj dokumenat nabavio, prostudirao i u njemu našao odgovore na pitanja o kojima se danas raspravlja u našoj javnosti a posebno o abortusu i o eutanaziji? Postoji neka zasićenost koja nas čini nezainteresiranim, površnim. Zadovoljavamo se pročitanim viješću u novinama iz pera nekog laika, nestručnjaka koji naglašava što njega zanima, a često bez temelja na sadržaj samog dokumenta. Takva nas obaviješćivanja mogu zavarati ako ostanemo na njihovu gledanju, ali nam mogu biti i poticaj da posegnemo za dokumentom te ga pročitamo i prostudiramo.

Sličnu sudbinu doživljavaju dokumenti mjesne Crkve, Reda ili same Provincije. Možda ih čitamo iz znatiželje, da vidimo što bi trebalo biti a oni to nisu ili ne donose što smo očekivali. Tada se mogu čuti ove ili slične izjave da su ti dokumenti nesadržajni, nesuvremeni i kako ne donose ništa nova. Jedini je razlog takvih izjava to što oni nisu pročitani a kamoli proučeni.

2. Druga je dimenzija tog zalaganja produbljivanje međuosobnog *odnosa između dijecezanskih svećenika i redovnika-svećenika* preko raznih vijeća koja postoje u biskupiji. Sastajemo se da gradimo i učvršćujemo svoju vjeru, razmatramo o velikim problemima, a posebno kako ćemo Evanđelje dovesti u sve promjenljive prilike života, da nas ne smije zahvatiti pesimizam pa i u najtežim životnim prilikama u kojima se možemo naći.

Postoji još jedan dragocjeni elemenat trajne formacije. Istina, postsinodalni dokumenat o njemu ne govori, ali mislim da je je od velike važnosti: *svećenici moraju postati među sobom prijatelji* jer se svećeničkim prijateljstvom događa ono što se dogodilo s Isusom: "Nazvao sam vas prijateljima, jer vam saopćih sve što sam čuo od Oca" (Iv 15, 14). Plod će se takvog svećeničkog prijateljstva pokazati u posjećivanju, poticanju, pomaganju, hrabrenju jedni drugih a to će biti kvasac obnove i garancija da se netko ne umori od samoće, ne postane nezadovoljan, otuđen.

³² V. MERČEP, *Nav. dj.*, 241-245.

Trajna formacija postaje neka vrst svjesnog napretka u svećeništvu, plodnost koja ga treba resiti, da se ne dogodi da se živi od neke prošlosti bez plodova. Međutim Gospodin od nas očekuje plodove i njihovo spremanje za sutra. Zato je potreban rad i usavršavanje. Talenat se stvara ustrajnim radom kao što se dragi kamen dobiva brušenjem. Taj se rad treba odvijati svakoga dana, *nulla dies sine linea!*

Iz svega izloženoga proizlazi da ovaj dokumenat moramo ozbiljno shvatiti. Najprije treba ga pomnjivo pročitati. Otkrit ćemo u njemu pravo bogatstvo misli, istina i nadanja koja se trebaju širiti našim svećeničkim dušama kako bismo trajno ostali živi udovi Kristove Crkve i zaljubljenici u svoje svećeništvo.

Neka konkretna pitanja

Prije nego zaključimo ovo izlaganje spomenuo bih neka konkretna pitanja koja ulaze u sklop trajne formacije. To ne znači da se ona nisu već spominjala ili naglašavala tijekom izlaganja. Još ih jednom želim naglasiti i istaknuti da nam ona budu više na srcu, a sada više u formi pitanja pa ako hoćemo i ispita savjesti.

Kako stoji s mojom molitvom, posebno Časoslovom, sakramentima? Obavljam li duhovne vježbe, mjesečne rekolekcije? Sudjelujem li na pastoralno-teološkim tečajevima mjesnog i općeg značenja i na kojima? Koliko stručnih, teoloških knjiga pročitam tijekom godine?

Primam li koju stručnu pastoralno-teološku reviju? Da li rado kupujem knjige i da li odem pogledati neku vrijednu izložbu? Čitam li bez izbora, neuredno, površno, da nisam ništa zapisao pa brzo zaboravim i knjigu i njezin sadržaj? Postoji izreka: Čitaj malo, da bi čitao dobro, prema onoj latinskoj: *Timeo hominem unius libri*.³³

Bilježim li pročitano? Na to me opominje poznata latinska poslovice: *Lectionem sine calamo temporis perditionem puta!*³⁴

Brinem li se i za svoje tjelesno zdravlje? Odem li na liječnički pregled da spriječim neke bolesti u svom početku?

Još jedno pitanje: Ako uđem u krizu, znam li se posavjetovati s nekim tko će mi dati pravi odgovor u pravo vrijeme? Tvoje su godine zrele za pojedine krize!

³³ Bojim se čovjeka jedne knjige, tj. koji je pročitao samo jednu knjigu! (Naravno: nju proučio i usvojio!).

³⁴ Čitanje bez olovke smatraj gubljenjem vremena!

Zaključak

Nakon ovih misli koje smo sabrali i izložili na temelju pobudnice *Pastores dabo vobis* vidimo da se trajna izobrazba ili trajna formacija svećeniku nameće kao zahtjev i vjernost sakramentu sv. reda. To potvrđuje i papina pobudnica: "Ona je nužna na planu raspoznavanja i nasljedovanja toga neprekidnoga Božjega poziva ili volje Božje" (PDV 70).

"U okviru Crkve kao 'otajstva' svećenik trajnom izgradnjom biva pozvan u vjeri čuvati i razvijati svijest o cjelovitoj i zadivljujućoj istini svoje svećeničke naravi: on je Kristov službenik i upravitelj otajstava Božjih (usp. 1 Kor 4, 1)" (PDV 73). Svojom službom odgovara potrebama naroda koji mu je povjeren, otkriva mu pravo lice Božje i gradi Crkvu, otajstvo i sakrament zajedništva ljudi s Bogom i među njima. Tako pastoralni rad svećenikâ čini "suvremenim, vjerodostojnim i djelotvornim" (PDV 72).

A to od svećenika zahtijeva da se trajno osposobljava, obrazuje, formira, napreduje.

S o m m a r i o

LA FORMAZIONE PERMANENTE E IL SERVIZIO
SACERDOTALE SECONDO L'ESORTAZIONE APOSTOLICA
"PASTORES DABO VOBIS"

S t j e p a n Č o v o

L'autore tratta il problema della formazione permanente nella vita dei presbiteri secondo l'esortazione *Pastores dabo vobis* di Giovanni Paolo II. Come l'autore è il francescano minore fa la parallela con i documenti dell'Ordine dei Frati Minori su medesimo problema.

Nell'articolo si distingue la formazione iniziale e la formazione permanente e il loro profondo legame; si mette in rilievo la necessità della formazione permanente, le ragioni umane e teologiche per la sua attuazione; poi si spiega il significato della formazione permanente e a chi è diretta secondo diverse categorie di sacerdoti cominciando dai sacerdoti giovani poi i sacerdoti di mezza età e in fine di sacerdoti di età avanzata.

Una parte è riservata per i responsabili della formazione permanente sia nella Chiesa locale sia nell'Ordine dei Minori e per le forme e i mezzi della formazione permanente. In fine si fa l'esame di coscienza sul cammino di ogni giorno di vita di un sacerdote per essere fedele al sacramento dell'ordine e compiere il ruolo che è chiamato a svolgere nella vita da presbitero.